

NORGES KRISTNE RÅDS SKRIFTSERIE - NR 26

Digital ekklesiologi

Norges Kristne Råd

Utgitt av Norges Kristne Råd 2025

Norges Kristne Råd, Rådhusgt. 1-3, 0151 Oslo
Telefon: 23081300
Epost: post@norkr.no
www.norkr.no

Materialet i publikasjonen omfattes av åndsverksloven
og den bestemmelser knyttet både til de enkelte
bidragsyterne og for publikasjonen som helhet.

Grafiker: Peter Ilko
Bilder er gjengitt med tillatelse

Digital ekklesiologi

NTSFs medlemmer

I LØPET AV PROSJEKTPERIODEN:

Baptistkirken Norge:

Linda Aadne

Den Evangelisk Lutherske

Frikirke:

Jan Gossner

Den katolske kirke:

Pål Bratbak
Cornelius Arinzechuhwu
Onwuekwe
Oddvar Moi

Den norske kirke:

Beate Fagerli
Sven Thore Kloster
Harald Hauge

Det Serbiske Ortodokse

Kirkesamfund i Norge:

Dragan Jovanov

Evangelische Gemeinde deutscher Sprache in

Norwegen:

Lutz Tietje
Sebastian Wilhelm

Frelsesarmeen:

Miriam Kjellgren
Thormod Langeland

Kvekersamfunnet:

Marit Kromberg
Egil Mardal Johannessen
Sunniva Vad Funderud
Tommy Vad Funderud

Metodistkirken i Norge:

Hilde Marie Øgreid (leder frem
til 2025)
Anne Grete Spæren Rørvik
Andreas Kjernald

Misjonskirken Norge:

Reidar Salvesen

Pinsebevegelsen i Norge:

Pål Helmersen

Den anglikanske kirke i Norge:

Andrew John Thomas

Svenska Kyrkan i Norge:

Per Anders Sandgren

Syvendedags

Adventistkirken:

Tor Tjeransen (nestleder frem
til 2025)
Vidar Hovden

Norges Kristne Råd:

Henrik Erhard Hermansen
Ester Madelen Lorentzen

Innledning

12. mars 2020 gikk daværende statsminister Erna Solberg og helseminister Bent Høie på talerstolen foran pressen og annonserte «de sterkeste og mest inngripende tiltakene vi har hatt i Norge i fredstid».

Koronapandemien hadde truffet Norge og plutselig var alt snudd opp ned. På et øyeblikk var hele verden rammet, og hverdagen for milliarder av mennesker verden over ble forandret.

Kirkebyggene måtte i perioder stenge, og kunne ikke lenger invitere til gudstjenester eller andre fysiske sammenkomster. Dåp, bryllup og begravelser ble gjennomført med strenge regler om antall tilstedeværende og avstand mellom de deltagende, og mye av kirkenes aktivitet måtte stenges helt ned.

Pandemien slo hardt mot oss alle, og de mest utsatte ble enda mer utsatte og sårbare. Hvordan skulle kirkene leve ut sitt oppdrag i verden og være kirke i slike omstendigheter?

Selv når kirkebygg må stenge, så er ikke kirken stengt, men må finne nye veier å nå frem til mennesker og leve ut sitt kall på. Og det gjorde kirkene.

I likhet med mye annet i samfunnet skjedde det i stor grad gjennom å utforske og ta i bruk digitale verktøy på nye måter.

Men, hva gjør dette egentlig med oss, som kirke og trosfellesskap? Hva skjer med forståelsen av kirken – dens vesen og dens oppdrag – når vi ikke kan møtes fysisk?

Den raske og omveltende overgangen til digitale måter å være kirke og utøve kirkelig virksomhet på aktualiserte nye teologiske og ekklesiologiske problemstillinger. Og dette ble bakgrunnen for at Norsk teologisk samtaleforum (NTSF) i desember 2020 satte i gang det erfaringsbaserte prosjektet digital ekklesiologi.

I Norges Kristne Råd og NTSF var vi nysgjerrige på hva de digitale løsningene gav og hva vi mistet gjennom å være digital kirke. Er de digitale løsningene som oppstod i pandemien å betrakte som nødløsninger, eller ble de begynnelsen på varige endringer? Fokus har ikke vært på å diskutere praktiske og tekniske løsninger, men på de teologiske spørsmålene rundt hvilken kirkeforståelse som kommer til uttrykk og endres igjennom det denne nye virkeligheten tilførte og tok vekk.

Med pandemien godt tilbakelagt tok NTSF i 2024 tak i andre del av det erfaringsbaserte prosjektet. Den bygger videre på innsiktene fra pandemiperioden og første delrapport, og forsøker å svare på spørsmålene vi da bare så konturene av: Hvilke digitale praksiser ble varige? Hvordan har teologien om kirken blitt utfordret eller utvidet gjennom erfaringene med digitalt menighetsliv? Og hva forteller dette oss om kirken i dag?

Nå, i 2025, har vi fått nødvendig avstand til pandemien til å kunne vurdere ettervirkningene med større klarhet. Rapporten belyser hvordan ulike kirkesamfunn har erfart og respondert på overgangen til digitalt, og tilbake til fysisk kirkeliv, og hvordan digitale uttrykk fortsatt påvirker gudstjenesteliv, diakoni og barne- og ungdomsarbeid.

Metodisk bygger begge deler av prosjektet på rapporter fra representanter for de ulike medlemskirkene.

Rapportene gir ingen inngående eller fullstendig empirisk kartlegging, men er et teologisk og økumenisk refleksjonsarbeid basert på representantenes erfaringer og erfaringsinnhenting fra sine kirkesamfunn. De to delrapportene du finner i denne sluttrapporten er altså sammenfattende tekster basert på funnene i rapportene fra representantene for de ulike kirkesamfunnene, og på samtalen og refleksjonene rundt disse funnene i NTSF.

Rapporten peker både på verdifulle digitale erfaringer og på det dype behovet for kroppslig, fysisk fellesskap som en uerstattelig del av det å være kirke.

Vi håper denne rapporten kan være til inspirasjon og videre refleksjon for kirkesamfunn, menigheter og enkeltpersoner som fortsatt stiller spørsmål ved hvordan kirken best kan være til stede i vår samtid – både digitalt og fysisk.

Oslo 23.9.2025

Henrik Erhard Hermansen

Generalsekretær, Norges Kristne Råd

Ester Madelen Lorentzen

Teologisk Rådgiver, Norges Kristne Råd

Harald Hauge

Leder, Norsk teologisk samtaleforum

Hilde Marie Øgreid

Nestleder, Norsk teologisk samtaleforum

Digital ekklesiologi

Del 1

- en foreløpig kortrapport til Norges Kristne Råd fra Norsk Teologisk Samtaleforum

I desember 2020 gjennomførte NTSF et kortprosjekt om digital ekklesiologi med det formål å se hvilke teologiske og ekklesiologiske diskusjoner som har oppstått når kirkene i en pandemisituasjon har måttet jobbe mer digitalt. Vårt fokus har ikke vært på hvilke praktiske og tekniske løsninger som er best, selv om samtalen lett kommer inn på slikt ting, men på de teologiske spørsmålene som oppstår. Her følger en oppsummering av samtalen, og vedlagt er bidragene fra de enkelte kirkesamfunnene. Vi vil ta dette temaet opp igjen når pandemien er litt mer på avstand og vi ser hvilke digitale løsninger som viser seg å være mer varige, og/eller vi ser at andre økumeniske fora arbeider med tematikken og det er naturlig å følge opp fra vår side.

GENERELT

Ekklesiologi handler om hva kirken er og hvilket oppdrag den har. Begrepet digital ekklesiologi inviterer til en samtale om hvem vi er som kirke når vi ikke kan møtes fysisk, hvordan vi er kirke på digitale plattformer, og hvilke ekklesiologiske diskusjoner digitaliseringen medfører. Begrepet signaliserer også at det å være kirke i en digital tid bygger på den ekklesiologien vi har fra før, men at formatet er annerledes, digitalt, med de begrensninger og muligheter som ligger der.

Et viktig spørsmål er om den digitale måten å være kirke på er å betegne som en nødløsning eller om den er varig. Det vet vi ikke enda. Vi har grunn til å tro at vi vil omfavne det fysiske fellesskapet og kirkene som et sted der mennesker samles til gudstjeneste og andre samlinger. Samtidig har kirkene blitt kastet ut i et landskap som for mange var nytt, og

noen av møteformene og tiltakene kan vise seg å ha livets rett også utover pandemiperioden.

De fleste kirker har forsøkt en digital form for gudstjeneste, derfor var dette et tydelig fokus for samtalen i NTSF, og spørsmålene som dukket opp er i stor grad tilknyttet gudstjenestelivet. Tapet av fellesskap er en annen fellesnevner – et digitalt kirkeliv kan ikke erstatte fysisk fellesskap.

Det at kirkene faktisk eller i praksis ble stengt for møtevirksomhet innebar også en følelse og erkjennelse av å være fra fratatt rommet eller bygget som har betydning for vårt trosliv. Betydningen av selve bygget og kirkerommet varierer mellom kirkesamfunnene, men det kom fram i samtalen at dette tapet var sårere enn vi var forberedt på.

DIGITALE GUDSTJENESTER

Alle kirkene har forsøkt en eller annen form for digitale gudstjenester, både på lokalt og nasjonalt plan. Her er det mange varianter. Noen har valgt å streame gudstjenester som er så like en vanlig gudstjeneste som mulig eller som er hybrid. Noen har laget egne produksjoner som har en noe annen stil enn den vanlige gudstjenesten. Slike produserte eller streamede gudstjenester legges ut og kan ses av hvem som helst, og man når dermed bredt ut, men mister mye av fellesskapet. Noen har forsøkt gudstjenester på zoom eller andre plattformer for digitale møter, noe som øker graden av fellesskap, men er et vanskelig format for å feire gudstjeneste. Digitale gudstjenester gir misjonale muligheter. Mange menigheter forteller om at de digitale gudstjenestene når

mange mennesker. Målgruppen for en digital gudstjeneste kan utvides i forhold til de som faktisk møter opp på en fysisk gudstjeneste. Det er også enkelte grupper som blir mer inkludert når gudstjenesten er digital. Ett eksempel er mennesker med funksjonshemming – deltakelsen blir enklere, og man er ikke annerledes i forhold til funksjonsfriske. Et annet eksempel er geografi, og kvekerne er et eksempel på hvordan nye mennesker har deltatt på samlingene som ellers ikke ville bodd i nærheten av fysiske samlinger. Vi har også sett mange gode digitale gudstjenester med en profesjonell produksjon, kreativ nytenkning og en bevisst måte å tenke et nytt format. Slike gudstjenester kan nå bredt ut og kan også være til inspirasjon for andre menigheter. I det hele tatt er det mye positivt og mange muligheter forbundet med digitale gudstjenester, og det blir spennende å følge med på hvordan kirkene følger opp disse mulighetene i etterkant av pandemien.

Når gudstjenestetilbudet blir digitalt er det også noen som faller ut? Hvem er det? Mange eldre får ikke med seg de digitale gudstjenestene. Det kan mangle teknisk utstyr eller teknisk kompetanse, eller formatet er så uvant at det ikke treffer. Barn faller også lett utenfor. Det er gjort svært mange gode forsøk på digital søndagsskole og ulike barnesamlinger på nett. Mange av disse treffer. Likevel er det en respons at dette er vanskelig å gjennomføre, og at i periodene med hjemmeskole som foregår på nettbrett er det ikke så relevant at også søndagen skal foregå digitalt. En del andre fritidsaktiviteter for barn foregår også digitalt. Den digitale trøttheten blant barn og foreldre er påfallende. Ungdom er også en gruppe som faller utenfor de digitale gudstjenestene, men disse kan det være enklere å nå med egne digitale grupper. Vi ser også at digitale gudstjenester med en begrensning på hvor mange aktører som kan være i sving samtidig har gjort at legfolkets deltakelse i gudstjenestene blir mindre.

Når digitale gudstjenester flere eller færre? Det er vanskelig å svare på totalt sett. Likevel er det tydelig at slike gudstjenester når nye grupper, samtidig som noen grupper faller ut. Når kirkene er i full sving igjen med fysiske gudstjenester kan det være viktig å fokusere på hvordan man ønsker å fortsette å nå ut til de nye gruppene samtidig som de som falt ut blir ivaretatt når fysiske samlinger er tilbake.

Dåp har vært en utfordring å få gjennomført mange steder. Vi har ikke hørt om at noen kirkesamfunn har forsøkt digital dåp. Flere kirker har utviklet egne dåpsgudstjenester hvor bare noen få kan være tilstede, dette gjelder både kirker som praktiserer barnedåp og troendes dåp. Et viktig spørsmål er om familier som bærer barn til dåpen i fortsettelsen vil ønske slike egne gudstjenester framfor å delta i menighetens søndagsgudstjeneste. Det er også en erfaring at mange familier utsetter dåp, og venter til det blir mulig å ha stor fest. Det kan derfor være grunn til å tenke på i forkant hvordan kirkene skal ta imot familier som har utsatt dåpen og kommer til dåp.

Nattverd har vært løst på ulike måter, og er kanskje det området som har ført til de tydeligste teologiske diskusjonene. Noen kirker, for eksempel Frikirken, har lagt til rette for nattverd i hjemmene (se eksempel på en liturgi for dette i vedlegget). Noen har ikke hatt nattverd når kirkene har vært stengt, uten at dette har vært gjort til et problem. For andre kirker er tapet av et sakrament et stort problem, men det er uaktuelt å oppfordre til nattverd i hjemmet eller gjøre den digital. Dette gjelder særlig kirker med en tung sakramental teologi, som Den norske kirke og Den katolske kirke. Metodistkirken er den eneste som har oppfordret til digital nattverd, altså at man har brød og vin hjemme og tar imot når en prest forretter på digital gudstjeneste, men det har vært presisert at dette kun gjelder når man følger gudstjenesten i sanntid, ikke når man ser på et opptak. Her ser vi at ulik nattverdsteologi gir svært ulike praktiske uttrykk.

Et viktig spørsmål er hvor deltakende en digital gudstjeneste er. Det kan være lett å bli en passiv deltaker der man ser på noen andre feire gudstjeneste. Det krever en del innsats av en selv å bli en aktiv gudstjenestedeltaker, mer enn når man sitter på en kirkebenk og er i rommet. Det ble tematisert at karismer (tungetale, profeti, osv.) ble vanskelig på digitale gudstjenester i pinsekarismatiske miljøer hvor dette er en viktig del av gudstjenestefellesskapet. Ingen av de aktuelle digitale formatene har fungert godt nok for å legge til rette for karismer.

Digitale gudstjenester kan utfordre strukturen i gudstjenesten eller møteformen. Et eksempel her er kvekerne som trengte å legge møtet til rette på en litt annen måte digitalt. Et annet uttrykk er at en hybrid gudstjeneste, altså med gudstjenestedeltakere både i kirkerommet og digitalt, er vanskeligere å legge til rette enn en heldigital, noe flere tok opp. Dette kan handle om at strukturen må være annerledes når det er digitalt nettopp for å gjøre deltakerne til aktive gudstjenestedeltakere og ikke bivånere. Det ble også sagt at digitale gudstjenester aktualiserer egne tradisjoner – det å ivareta det som er særegent for kirkesamfunnet blir noe man ønsker å få til på den digitale varianten.

FELLESSKAP

Mangelen på fellesskap er en stor utfordring når kirken ikke kan tilby fysiske samlinger. Det å innby til fellesskap ligger i kirkens nerve. Gjestfrihet, et inkluderende fellesskap, og et sted å høre til er en viktig del av ekklesiologien. Dette har vært vanskelig å få til digitalt, selv om det er gjort mange forsøk. Mange kirker har digital kirkekaffe, mange har grupper på facebook og andre steder for småprat og mindre fellesskap.

HJEMMEKIRKE/HUSGRUPPER

Noen kirker har lagt til rette for at kirkelivet kan foregå i hjemmet. (Se

vedlegg fra frikirken for eksempel.) En god del husgrupper (bibelgrupper, cellegrupper, osv) har fortsatt samlingene sine digitalt, noen grupper er også startet i pandemiperioden. På den annen side hører vi flere fortelle at dette har vist seg vanskelig for husgrupper hvor mange deltakere har hele skoledagen eller arbeidsdagen fylt av digitale møter, da er ikke kveldssamling på zoom med husgruppa like fristende.

DIAKONI/SJELESORG

Diakoni er nært forbundet med ekklesiologien, og mye av kirkens virksomhet bærer preg av diakoni. Samlingene som har et tydelig diakonalt preg har vært avlyst. Likevel har alle kirkesamfunn lagt vekt på besøkstjeneste, mulighet for samtale, oppfølging på telefon osv. enten i regi av frivillige eller av kirkens ansatte. Dette er trolig en virksomhet ved kirken som er blitt forsterket i pandemiperioden, men som ikke er så synlig fordi den treffer mennesker individuelt. Hvordan dette vil følges opp etter pandemien blir også spennende å se, særlig i en tid hvor mye av de vonde opplevelsene fra pandemien skal bearbeides.

ENSOMHETEN SOM ÅNDELIG ØVELSE

En del av kristenlivets uttrykk vi undres over å ha sett lite av i pandemiperioden er ensomhet som åndelig øvelse. Alenetid har i hele kirkens historie vært viktig, enten som klosterliv, retreat, en daglig bønnestund, faste fra fellesskapet eller i andre former. Man kunne tenke seg at dette ville få en oppblomstring når mange måtte være alene uansett, og den pålagte alenetiden ville kunne bli en åndelig oase. Slike tanker eller initiativ har vi ikke sett noe til. Det kan være grunn til å minne oss om at ensomhet også er et gode vi ofte ikke har, og en viktig kilde til åndelig liv. Kanskje et slikt fokus ville vært nyttig for noen?

For NTSF, 29.03.21
Hilde Marie Øgreid

Digital ekklesiologi

Del 2

- en avsluttende kortrapport til Norges Kristne Råd fra Norsk Teologisk Samtaleforum

INNLEDNING

Under pandemien gjennomførte NTSF et kortprosjekt om digital ekklesiologi for å se hvilke teologiske og ekklesiologiske diskusjoner pandemisituasjonen hadde ført med seg da kirkene som alle andre deler av samfunnet måtte jobbe mer digitalt. Oppsummeringen av samtalen er sendt i 2021. Lite visste vi da om hvor lenge pandemien kom til å vare. Men allerede da var vi nysgjerrige på hvor mange av disse endringene som ville være varige, og i hvilken grad kirkene ville komme tilbake til arbeidsformene som var vanlige før pandemien inntraff. Disse spørsmålene besvares i denne rapporten som er del to av arbeidet om digital ekklesiologi.

Nå er vi i 2025, det er noen år siden siste nedstengning, og vi har grunnlag for å se på hvilken måte digital ekklesiologi er aktuell i etterkant av pandemien. Deltakerne i Norsk Teologisk Samtaleforum (NTSF) er valgt fra sine kirkesamfunn, og deres innspill er basert på hvilket inntrykk de har fra arbeidet i sine kirkesamfunn. Det foreligger med andre ord ikke tall, det ligger utenfor vårt område å skaffe til veie.

Hva er **eklesiologi** og hva er **digital ekklesiologi**?

Ekklesiologi handler om hva kirken er og hvilket oppdrag den har. I det ligger kirkens forståelse av seg selv, men også alt som foregår i og ut fra kirken som gudstjenesteliv, diakoni, barne- og ungdomsarbeid, utdanning, sjelesorg/veiledning og mye mer. Begrepet digital ekklesiologi ble valgt for å signalisere at det å være kirke i en digital tid bygger på ekklesiologien kirken har fra før, men med et annet format, et digitalt format,

med de muligheter og begrensninger det fører med seg. I hvilken grad digitale arbeidsformer og møtesteder fortsatt er i bruk er en del av denne rapporten, men også hvordan teologien om kirken kan ha blitt utvidet – lar det seg gjøre å være kirke i digital form i normaltid?

For noen kirkesamfunn er det umulig å tenke seg kirke over tid uten en fysisk, konkret, lokal sakramentsforvaltning; menigheten er «de som bryter brød». Andre kirkesamfunn med en annen ekklesiologi kan i større grad utvide kirkens ekklesiologiske uttrykk. Dette spennet mellom ulike ekklesiologier kommer fram i rapporten samtidig som vi i stor grad kan si noe samlet.

Vi vil først peke på noen generelle inntrykk, for deretter å gå dypere inn i tre områder – gudstjenesteliv, diakoni og barne- og ungdomsarbeid.

GENERELT

Et samlet norsk kirkeliv omfavnet muligheten til igjen å kunne møtes fysisk i kirker og forsamlingslokaler. Det var godt å komme tilbake, og fint å igjen kunne være et fysisk fellesskap i samme rom som mange andre mennesker. Folk hadde savnet hverandre, gudstjenestelivet, menighetsfellesskapet, aktivitetene de deltok i - og de hadde savnet kirkebygget sitt.

Samtidig var det med en viss forsiktighet noen møtte opp igjen, og en lang periode var det viktig å respektere en del menneskers behov for avstand synliggjort ved å ikke ville sitte for tett, unngå håndtrykk og i noen tilfeller fortsatt bruke munnbind. Dette varte en stund, men nå ser vi bare enkelte tilfeller av dette. Slike hensyn til individer er det likevel viktig å ta.

Det å kunne komme tilbake til fysisk kirkeliv ble i de fleste kirkesamfunn i hele bredden av landskapet en bekreftelse på kirken som Kristi kropp. Noen sier at det aller viktigste i kirken kan bare skje fysisk, da menes både gudstjenesteliv og menneskemøter. Andre vektlegger en spiritualitet som er kroppslig. Det er interessant at katolikker og pinsevenner var de som i samtalen sterkest uttrykte kirkens kroppslige karakter, på tross av at disse kirkefamiliene kan se ulike ut; katolikkenes sterke forhold til messen og sakramentene, og pinsevennenes uttrykk i karismene, blir da to ulike uttrykk for at kirke er kropp og spiritualiteten er kroppslig.

Det området hvor digitale løsninger i stor grad er beholdt er på det administrative plan. Pandemien gjorde at landsdekkende personalmøter ble både mulig og ønskelig, og dette er beholdt i flere kirker. Også administrative komiteer internt i menighet eller region har fortsatt med utstrakt bruk av digitale møtepunkt for kortere, rent administrative møter, mens de fleste foretrekker å møtes fysisk for vanskelige saker og mer grunnleggende drøftinger.

Omfanget av webinarer må også sies å være omfattende. Dette gjelder særlig kurs, presentasjoner og andre undervisningstilbud. Det har blitt dempet noe i etterkant av pandemien, men er likevel en hyppig brukt kursform. Webinar-formatet har jo også et internasjonalt potensial som kirkesamfunnene i varierende grad legger vekt på. Andre kursformat kan være bibelundervisning eller andre kurs som digitalt møte hvor deltakerne er synlig til stede i det digitale rommet. Dette ser vi noen kirkesamfunn eller menigheter har tilbud om. I noen grad ser vi også at tidebønner og andre ressurser til eget bruk er digitalt tilgjengelige. Dette er også noe som kom under pandemien og som holdes ved like fortsatt.

Under pandemien opplevde flere kirker

økt deltakelse blant noen grupper. De digitale løsningene ga en annen mulighet for å «sitte på bakerste benk» i en kirke av nysgjerrighet, eller for å prøvesmake fellesskapet på trygg avstand. Noen av disse har blitt værende, men mange har blitt borte igjen. Digitale møtepunkt var også kjærkomment for mennesker med ulike varianter av funksjonsnedsettelse, og den stigmatisering som noen ganger kan være i et fysisk kirkerom var ikke der lenger i det digitale møterommet – mennesket i rullestol blir ofte svært synlig i kirkerommet, men ble et ansikt på skjermen slik som alle andre på en digital gudstjeneste. Vårt inntrykk er også at det er denne gruppen som savner de digitale møtepunktene mest. Dette er noe kirkene bør følge opp, og på ulike måter. Disability theology kan være en nyttig ressurs til det.

Samtidig som det digitale kirkerommet åpnet opp for noen grupper ekskluderte det andre, og da særlig mennesker med manglende digitale ferdigheter. Noen uteble fra digitale gudstjenester fordi de ikke fikk til å koble seg opp eller ikke håndterte møteformen. Gruppen eldre finner vi faktisk i begge disse to siste gruppene – en del falt ut fordi de digitale ferdighetene manglet, men andre satte stor pris på å kunne delta på gudstjeneste hjemme i sin egen stue i en fase av livet hvor bevegeligheten er blitt mindre.

En fortsatt digital mulighet som ble utviklet under pandemien er strømming av gravferder. Dette er blitt et standard tilbud nå og enkelt å gjennomføre. Det er ikke vårt inntrykk at det å kunne delta digitalt i en gravferd påvirker antallet som er fysisk til stede. Det er familiemedlemmer og nære venner i utlandet eller som ikke er i stand til å reise som i hovedsak benytter denne muligheten. Det er også økt forespørsel om egne dåpsgudstjenester, men ulikt i hvilken grad dette imøtekommes.

Vi vil også nevne at kirkene erfarte pandemien svært ulikt i ulike deler av

landet. Små menigheter i områder som hadde liten grad av nedstengning har en helt annen erfaring enn store menigheter i storbyene hvor nedstengningen strakk seg over lange perioder. Dette gjør også at de negative ettervirkningene av pandemien oppleves svært ulikt både på menighetsplan og for individer. De store menighetenes ressurstilgang i forhold til teknisk utstyr og kompetanse er også et viktig element i hvordan nedstengningen ble håndtert.

DIGITALE GUDSTJENESTER

Da vi midt under pandemien jobbet med første del av arbeidet om digital ekklesiologi var digitale gudstjenester noe vi trodde ville fortsette i stor grad i hybride former. Det ser vi svært lite av i kirkelandskapet nå. Det er noen som strømmer gudstjenester/møter, men det digitale tilbudet har ikke et særlig stort fokus. Det er den fysiske møteformen som helt uten tvil er foretrukket.

Pandemien har dermed bidratt til å aktualisere en teologi om kirke som kropp, gudstjenesten som et fysisk møtepunkt både mennesker imellom og mellom Gud og mennesker. Kirken er brødet som brytes, mennesker som ser hverandre, velsignelsens hender som holdes opp. Dermed er konsekvensen av nedstengning ikke at de digitale gudstjenestene har fortsatt, men at vi verdsetter de fysiske gudstjenestene enda mer.

Når mennesker da savner å møtes fysisk i en kirke eller et forsamlingslokale – hva er det de da savner?

Fellesskapet tenker vi er av vesentlig betydning, og da fellesskap både mellom mennesker og mellom Gud og mennesker.

Det å komme sammen til gudstjeneste handler om å komme sammen med andre mennesker. Digitale gudstjenester ble gjort på ulikt vis. Noen av de store menighetene hadde større produksjoner som ble lagt ut på ulike kanaler. Mindre menigheter hadde gjerne digitale fellesskap med samtale, forbønn for

hverandre, og mulighet for å se de andre deltakerne. Det var fordeler og ulemper med begge formene. De store produksjonene hadde god kvalitet, og man kunne se på uten å synes for noen andre. Samtidig var fellesskapet begrenset til at andre ser på det samme som meg andre steder. Deltakerne, eller seerne, kunne ikke se hverandre og visste ikke om hverandre. De mindre digitale fellesskapene hadde ikke så god teknisk kvalitet, men hadde rom for fellesskap på en helt annen måte. Der ble man igjen veldig synlig på andre sine skjermer. At det er mulig å lage gode produksjoner trengte vi neppe pandemien for å lære oss. Det visste vi, men mange fikk nok et pådytt til å gå i gang med slikt uten egentlig å kunne det og hadde bratt læringskurve underveis. At digitale fellesskap kan fungere som gudstjenesteform er en lærdom fra pandemiperioden vi sitter igjen med selv om slike fellesskap i liten grad har fortsatt.

Gudstjeneste som fellesskap handler også om fellesskap med Gud. Vi har mange refleksjoner rundt Guds nærvær. Gud er ikke avhengig av tid og rom for å møte mennesker. Gud møter oss mennesker der vi er og på mange ulike måter. Når man må, er det fullt mulig å legge til rette for tilbedelse, spiritualitet og erfaringer av levd trosliv i digitalt format. Likevel var det akkurat dette som i stor grad ble opplevd som en halvgod erstatning. Det var tilbedelsen, hengivelsen og aspekter ved å ta imot som ble redusert i det digitale gudstjenestelivet – både å ta imot Kristus i nattverden og å ta imot gudserfaringer i form av karismer, ettermøter eller åndsutgytelser. Digital nattverd ble diskutert i den første rapporten, og under pandemien var det bare Metodistkirken som la til rette for digital nattverd. Frikirken la til rette for nattverd i hjemmene. Digital nattverd er ikke fulgt opp noe sted senere.

Menneskene savnet også kirkebygget sitt, eller forsamlingslokalet. Betydningen av stedet ble aktualisert - altertavlen i vår kirke, musikken i vårt møterom,

kirkerommet der så mange livshendelser har funnet sted. Det var overraskende hvor vondt det opplevdes å bli holdt unna kirken sin på grunn av nedstengning. Det understreker betydningen av kirken og menigheten som et fysisk sted og at bygget som identitetsbærer var viktigere enn vi hadde tenkt over.

Er det likevel noe det er viktig å ta vare på?

De spredtboende fikk en annen type fellesskap. Det kan være geografisk sett spredtboende som fikk mulighet til å være med på gudstjenester langt unna. Det kan være teologisk sett spredtboende der f.eks. anglikanere og kvekere som bor langt unna andre trosfeller fikk mulighet til å rendyrke sin teologiske identitet på en annen måte enn ellers. Digitale møtepunkt kan fortsatt være en måte å tilby disse kontakt med sine menigheter på, selv om fysisk nærvær anses for å være viktigere.

Fellesskapet ved økumeniske og internasjonale gudstjenester eller samlinger er også noe å ta vare på og som utvider møtepunktene framfor å erstatte noe som tidligere var fysisk. Internasjonale kirkelige begivenheter er nå noe mange kan delta på nettopp på grunn av de digitale mulighetene.

De digitale mulighetene kan også følges opp rundt mennesker med funksjonsnedsettelse av ulik art. Når digitalt gudstjenesteliv ble opplevd positivt av en del i disse gruppene kan det være viktig å følge opp fra kirkenes side, ikke minst ved å gjøre en grundigere undersøkelse enn vi har vært i stand til å gjøre. Vi baserer rapporten på inntrykk representanter for kirkene har videreformidlet, ikke en konkret undersøkelse. Samtidig, dersom digitale gudstjenester gjør det lettere å være en del av menigheten for mennesker med ulike funksjonsutfordringer er det like mye en utfordring til kirken om å jobbe med tilgjengeligheten i de fysiske møtestedene, ikke tenke at digital tilgang er en løsning.

Kirkene viste også en sterk vilje til å jobbe annerledes når det var nødvendig, til å skaffe seg tekniske ferdigheter umiddelbart og til å tenke helt annerledes om gudstjenesteliv og muligheter enn de var vant til. Det er viktig at de tekniske ferdighetene fortsatt utvikles. Det er også viktig at kirkene fortsetter å være endringsvillige, at de kan tilpasse seg situasjonen og møte menneskers behov i det som skjer. Kreativiteten vi så fra kirkenes side i pandemien er noe å verdsette og ta vare på både i normaltid og ved en ny akutt situasjon.

DIGITAL DIAKONI

Vårt hovedinntrykk er at det diakonale arbeidet raskt fant tilbake til tidligere former, rett og slett fordi det var nødvendig. De fysiske møtene med enkeltmennesker og i grupper ble viktig å få på plass igjen, og det ble veldig synlig hvilken betydning denne delen av kirkens virksomhet har når nedstengning gjorde at den ble sterkt begrenset. Mange av kirkens ansatte og frivillige tok flittig i bruk telefonen i stedet for å gå på et fysisk besøk. Det ble lagt til rette for mange digitale møtepunkt på sosiale medier. Telefonen har nok blitt med videre, men ikke som erstatning for fysiske møter. Og møtepunktene på sosiale medier er i stor grad blitt borte eller er så lite brukt at de ikke fungerer så godt som diakoni lenger. På dette feltet kom det i samtalen ikke fram varige endringer i måten å tenke diakoni på. Det er en nødvendig retur til kroppsliggjort diakoni som er i fokus.

Derimot kom det fram varige endringer i form av langtidsvirkninger diakonien håndterer. Pandemien har skapt vonde sår som er der enda og som trenger lang tid på å leges. Kirken er en vesentlig del av denne helbredelsesprosessen.

Kirkens ansatte og frivillige har en viktig tjeneste på sykehjem i omsorgen for de eldste. At dette ble avstengt under pandemien har skapt vonde sår for eldre og pårørende. Gravferder som var tynt

besøkt hvor de pårørende måtte velge hvem som skulle få komme sitter igjen som et vondt minne. Det gjør også alle minnestundene som ikke ble holdt eller som ble avspist med noen få deltakere der det i normalt tid ville vært naturlig med mange samlet og mange varme taler. En del begivenheter fikk en markering senere, som brylluper og andre feiringer. Dette var ikke naturlig å gjøre med minnestunder. Dette kan bidra til at sorgen får en ekstra dimensjon.

Her er det et dypt sår i kirkene at deres virksomhet ble behandlet så strengt fra myndighetenes side, og vi er glade for at Norges kristne råd har satt tydelig ord på akkurat det. I perioder var det mulig å være flere mennesker inne i en butikk enn til stede i et bryllup eller en gravferd. Smittefaren var den samme, kanskje til og med mindre i en kirke hvor man tross alt sitter stille framfor en butikk hvor man beveger seg rundt. At handel ble prioritert foran menneskets eksistensielle hendelser og åndelige behov gir uttrykk for en prioritering og er sår kirkene og menneskene som ble særlig rammet fortsatt bærer.

Diakonien møter mange ensomme mennesker. Ensomhet ble forsterket under pandemien, og det kom fram i samtalen et inntrykk av at ensomhet er mer utbredt enn tidligere. Når samfunnet ble inndelt i kohorter og man bare skulle være med sine nærkontakter setter det dype spor å ikke være i noens kohort, å ikke være blant de få utvalgte i noen menneskers liv, men være overlatt til seg selv. Her var det mange som falt utenfor. Dette gjelder både mennesker som til vanlig kan regnes som ensomme, men også en ny gruppe som egentlig har et stort nettverk, men få nærkontakter og dermed ikke inngikk i en kohort.

En konsekvens av pandemien er også at vi ble litt for vant til å leve innenfor boblene våre, kanskje også meningsbobler. Mange menneskers verden ble litt mindre, og vi ble ikke pushet til å imøtekomme mangfoldet slik som vi er i normalt tid. Når

verden blir mindre, begrenser vi Guds nåde.

Likevel, en lærdom av pandemien for diakoniens del var å alltid være i beredskap. Etter pandemien er det kommet kriger, frykt, klimaangst og andre ting kirkens diakonale arbeid gjør mye for å imøtekomme. Kirkens arbeid for å bearbeide frykt, håndtere kollektiv nedarvet sorg, det er et arbeid vi kan gjøre sammen og som muligens er forsterket i etterkant av pandemien.

Digital diakoni var en kriseløsning, og de fysiske formene for diakoni er tilbake i full drift, og med mer å gjøre enn tidligere fordi senvirkningene av pandemien er blant det diakonien nå håndterer og forsøker å lindre.

BARNE- OG UNGDOMSARBEID

Erfaringene som kommer fram i samtalen er at barne- og ungdomsarbeidet i svært liten grad fungerte digitalt. Det ble laget mange gode digitale opplegg for søndagsskoler, tweens og andre grupper, så det manglet ikke på innsats fra kirkenes side. Barn og unge hadde imidlertid lange digitale dager hvor skolen var digital. Barna satt på skjerm hele dagen, og da var det ikke et behov å gjøre det også på ettermiddagstid eller på søndagene i kirkens regi. Et resultat av pandemien var at barne- og ungdomsarbeidet jevnt over fikk en knekk. Det har vært vanskelig å få barne- og ungdomsarbeidet i gang igjen svært mange steder – gruppene er blitt mindre, og mange aktiviteter er lagt ned. Dette er en stor ekklesiologisk utfordring for kirkene.

Samtidig, nå som skoledagen igjen er normalisert kan de digitale oppleggene og ferdighetene som ble utviklet under pandemien komme til sin rett. Her tenker vi det ligger et potensiale som ikke ble helt utløst – digitale ressurser til trosopplæringen kan være nyttig for menigheter og hjem i større grad enn det pandemien og dens etterdønninger viste.

I samtalen kom det frem større

utfordringer i konfirmantkullene etter pandemien enn tidligere. Dette går vi ut fra at skolene har gjort mer grundige undersøkelser i forhold til. Men vi observerer flere ungdommer som sliter, som har vanskelig med å finne seg til rette i sosiale situasjoner, større behov for tilrettelegging, større gruppedynamiske utfordringer, og vi leser dette som senvirkninger av pandemien for en generasjon som da var barn. Også dette trenger økt forskning for å kunne si noe sikkert, men vi vil dele inntrykket fra kirkene i tillegg til det skolene har konkludert med.

Barn og unge trenger en fysisk kirke med fysiske møterom på tross av at deres digitale kompetanse er formidabel. De trenger å bli sett av en fysisk menighet og deres spiritualitet er ofte kroppsliggjort i form av fysiske handlinger. Arbeidet med å få barne- og ungdomsarbeidet på plass igjen tenker vi må skje i fysiske møteformer. Likevel er dette en gruppe hvor digitale ressurser kan være et nyttig supplement.

OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER VIDERE

Det er to hovedkonklusjoner på vårt arbeid om digital ekklesiologi:

På den ene siden klarte kirkene raskt å områ seg og finne digitale møteformer. En digital kirke fungerer – Guds ord forkynnes, Guds nåde og nærvær formidles og erfares, mennesker blir sett og ivaretatt. Ekklesiologiene er sterkere enn de fysiske begrensningene, en digital ekklesiologi fungerer i krisetid.

På den andre siden er det en tydelig konklusjon at kirken er kropp, spiritualiteten er kroppslig, mennesker er hele mennesker med en kropp, og det er kirken også. Det å få tilbake kirkens kroppsliggjorte form ble en stor glede og velsignelse og understreket hvor viktig denne dimensjonen er ved kirken.

Digital ekklesiologi fungerer i krisetid, men kirken er i normaltid en fysisk

virkelighet.

Samtalen har ført til noen anbefalinger om følgende punkter til videre refleksjon og arbeid:

- Et teologisk arbeid om kirken som kropp, om kroppslig spiritualitet
- Gruppene som opplevde digitale gudstjenester positivt, hvordan imøtekommer vi dem nå?
- Kirkens evne til å områ seg i en akutsituasjon – har vi en annen beredskap nå?

For NTSF, 2025

**Hilde Marie Øgreid og
Ester Madelen Lorentzen**

Norges Kristne Råd

Adresse: Rådhusgata 1-3, N-0151 Oslo. Telefon: 23081300. E-post: post@norkr.no